

Ko
78378

20
CAROLI GOTTLIEB KNORRII

ICTI

POTENTISSIMO PRUSSIAE REGI A
CONSILIIS INTIMIS, REGIAE FRIDERICIANAE
DIRECTORIS ET FACULTATIS IVRIDICAE
ORDINARI

ELEMENTA
ARTIS RELATORIAE

IN VSVM

A VDITORVM

E V V L G A T A.

Ko 18372

HALAE SALICAE

TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERII
MDCCLII

11. 4. 06.

CAROLUS GOTTFRIDUS KNORR

1771
DIESEINER
HERRN
HERRN
HERRN

ELIAS M. M. M.

ARTIS RELIGIOSAE

IN V. V. V.

A. V. D. T. O. M. M.

E. V. V. G. A. V. V.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

P R A E F A T I O.

Triginta fere annorum spatium circumactum est, ex quo, indulgentia regali, actis referendis sententiisque concipiendis in ordine Iureconsultorum operam dare coepi, solus superstes ex iis, quos tum nactus fui collegas. Nullis ab hoc tempore peperci laboribus, nihilque feci reliqui, ut muneri demandato satisfacere, probe gnarus, miserrima esse litigantium fata, si acta in eorum manus incidant, qui, laboris impatientes, in illis legendis compendia quaerunt, ex ultimoque volumine, vel ultimis positionibus peti posse causae decisionem existimant, sicque, hac cautione fallaci seducti, vel ea decidunt, de quibus nulla lis est, vel contra acta et probata pronunciant, vel quaedam puncta controuersa plane omittunt et negligunt, vel alio modo sententiam ferunt mutilam atque mancam. Quo ipso litem suam faciunt, laesisque tenentur ad indemnitatem praestandam. Recte omnino rationes subducit LEYSERVS (a), *interrogamur subinde, inquiring, annon hi, qui ex consiliis sententiisque collegiorum iuridicorum indocte, imperite, imprudenter, vel negligenter exaratis damnum passi sunt, actionem ad eius restitutionem aduersus consiliorum et sententiarum huiusmodi auctores habeant. Et habent profecto. Quamuis enim non iudices, sed consiliarii sint atque adeo actio de syndicato contra illos institui non possit, tamen*

con-

(a) *Spec. DCLXXX. med. 29. et 39.*

P R A E F A T I O.

consilium imprudens ab eo, qui artem profitetur, profectum, obligatorium est (b), et, si vel maxime actio de syndicato non suppetat, actio tamen in factum ex lege aquilia locum habebit.

Sed redeo ad id, cuius causa calamum prehendi. Auditoribus scilicet destinaui libellum, iisque solis monstraui viam, qua illis incendendum sit, si ea discere velint, quæ ignorare non decet illos, quibus olim ambigua litium facta credenda sunt. Sola experientia duce, longissimo rerum usu probata, scripsi, licet me non pœniteat olei in legendis aliorum lucubrationibus eo tempore consumti, quo hunc lapidem volvere cœpi. Inprimis vero valde fuerunt ad palatum, quæ de methodo non coacta, sed liberiore, pro ratione causarum et actorum, tradidit LVDOLFVS (c). Quod autem latinum idioma elegerim, ideo feci, quia illorum tantum gratia exaravi libellum, qui eiusdem periti sunt. Interea nondum deposui consilium, illud euulgandi in vernacula, filo prolixiori, quam primum mihi ab aliis negotiis grauioribus et concatenatis tantum otii supererit. Ceterum, vt opera mea utilis et fructuosa sit Auditoribus suauissimis, exopto. Scrib. in REGIA FRIDERIGIANA die II. Martii MDCCCLIII.

CAPVT

(b) *l. c. med. 36.*

(c) *Symphor. Consult. et Dec. for. T. I. Præf. in f.*

CAPVT I
DE
LECTIONE ACTORVM
IUDICIALIVM.

§. I.

Acta iudicialia sunt complexus seu collectio omnium eorum, quæ in hac vel illa causa acta sunt in iudicio. Quæ inde in quibusdam iudiciis, præcipue Westphalicis, acta et aditara inscribi solent.

§. II.

LECTIO vero actorum in cursoriam, seu generalem et specialem diuiditur. Illa est, si literæ iudicis sententiam rogantis, index seu conspectus actorum, vel protocollum, iisdem præmissum aut annexum, legitur. Ex iis enim cognosci potest, quæ hætenus in causa acta et in præsentiarum decidenda sunt.

§. III.

Quod si desit index, aut protocollum, referens rubricas scriptorum a litigantibus oblato-
rum

A

rum

rum eorumque petita, decreta et protocolla iudicis, sententias in caussa latas, quarum indicem plerumque rubrum actorum continet, rationesque decidendi, si in actis reperiuntur, legere potest, donec ad illum punctum perueniat, cuius decisio petitur. Sic enim perspicere poterit, an sententia definitiua, an vero interlocutoria ferenda sit. Quandoque etiam litteris iudicis acta transmittentis indicatur, quæ puncta sint decidenda et vbi illa in actis inueniantur. Quo casu referens lectione reliquorum actorum supersedere poterit, nisi quatenus partes ad illa prouocarunt, vel in iis quædam occurrunt ad decisionem quaestionis præsentis facientia.

§. IV.

Sed si litteræ iudicis sint generales, suadent nonnulli, vt referens acta more ebraico, id est ex parte posteriori, legere incipiat, cum ex protocollo inrotulationis, vel vltimis positionibus, perspiciatur, ad quid dirigenda sit causæ decisio. Quod tamen fallit, si 1) in protocollo inrotulationis nihil de punctis decidendis reperitur; 2) in vltimis positionibus vel plane non, vel non satis distincte indicarunt litigantes, quæ puncta decidenda sint, vno forte interlocutoriam, altero definitiuam sententiam flagitante. Quod si acta adhibenda adiecta, in illis ea saltem euolui et legi debent, ad quæ partes prouocarunt, vel quæ alias ad dirimendam causam faciunt.

§. V.

§. V.

Inprimis vero referens in cursoria actorum lectione attendere debet, an adsit res iudicata? et super quibus punctis? an puncta incidentia iam decisa, an vero ad decisionem causæ principalis reseruata fuerint? An quid ex officio suppiendum sit? veluti si desit legitimatio siue ad causam, siue ad iudicium.

§. VI.

Quod si acta simul ad Facultatem medicam transmissa, eorum iudicium prius expectandum est, quam se ad lectionem actorum accingat. Eo enim perfecto intelligere potest, quid sentendum sit, ex iudicio peritorum in arte, de casu oblato, veluti an vulnus per se, an per accidens lethale fuerit.

§. VII.

Vt autem referens hac opera rite defungi queat, ordinem processus iudiciarii probe intelligere et scire debet, quo processus genere causa sit ventilata, an ordinario, an summario, eoque vel in specie tali, vel executiuo, vel cambiali. Quod si enim ignoret ordinem in cognitione et decisione causarum obseruandum, sicut cæcus de colore iudicabit de iis, quæ in actis occurrunt, nullumque ei vsum præstabit cursoria eorundem lectio.

§. VIII.

Finita lectione cursoria referens ad specialem progredi debet, quæ in vniuersalem et particularem dispescitur. Illa vocatur, quando integra acta legenda sunt, hæc vero, quando quædam eorum pars legi debet. Postquam enim ex cursoria lectione intellexit, super quo pronuntiandum sit, facile iudicare poterit, an integra acta, an vero tantum partem eorundem legere teneatur.

§. IX.

Quod si itaque animaduertat non factum, sed ius controuersum esse, veluti an transactio rescindi possit ob læsionem enormem? an actio ex retractu competat contra conductorem prædii auiti? etiam, sine lectione positionum, scire debet, secundum quem lis danda sit. Quarum tamen lectio tunc necessaria erit, si rationes expectatæ, cum confutanda sint eius partis argumenta, contra quam pronuntiatur. Quoniam vero sæpe iura singularia in hac vel illa prouincia obtinent, peccant iudices, si eorum extractum actis transmissis adiicere negligunt.

§. X.

Sed si factum controuersum et litis contestatio eaque vel pura, vel euentualis secuta sit, oppositæque fuerint exceptiones dilatoriæ et peremptoriæ, singulæ partium positiones legi atque perpendi debent. Nam 1) super exceptionibus dila-

dilatatoriis, siue fori declinatoriis, siue in specie sic dictis, pronunciandum est; 2) examinanda litis contestatio, an rite facta sit; 3) non semper actori, sed quandoque etiam reo iniungi debet probatio, si scilicet fundamentum agendi confessus fuerit, aut pro actore militet præsumtio, veluti libertatis in actione negatoria; 4) haud nocet reo litis contestatio conditionata, sed nihilominus ab actione absolui debet, si liquidæ sint exceptiones, quibus vitur ad impediendum litis ingressum; denique 5) in ipsa sæpe sententia perspicue exprimendum est, cuius probatio alterutri incumbat. De quibus omnibus referens iudicare nequit, nisi studiose perlectis utriusque partis positionibus.

§. XI.

Si super probatione et reprobatione ferenda est sententia, præter libellum, litis contestationem reliquasque positiones, legi debent 1) testium depositiones; 2) documenta aliaque ad probandum adlata, veluti protocollum ocularis inspectionis; 3) deductiones partium vel ad salvandam, vel ad impugnandam probationem scriptæ. Non enim de argumentis, pro utroque litigante facientibus, recte iudicium ferre poterit referens, nisi iisdem perlectis. Vbi tamen simul probe attendere tenetur, an aliquid desit, quod ad substantiam processus pertinet, veluti si testes iurisiurandi vinculo non constricti, aut documenta haud recognita sint. Tunc enim inter-

terlocutio erit necessaria, licet a iudice et partibus sententia definitiua exspectetur.

§. XII.

Deinde sæpe accidit, vt saltem super puncto incidente cognoscendum sit, veluti an probatio vel reprobatio sit deserta? legitimatio rite facta? testes sint inhabiles? articuli pertinentes? documenta recognoscenda, aut edenda? Tunc enim tantum positiones illum concernentes perlegendæ sunt. Quæ inde dicitur lectio particularis. Nam, cum de reliquis lis non sit, eorundem lectio esset frustranea. Quod tamen fallit, si 1) dispersa sint in actis ad decisionem punctorum incidentium facientia; 2) eorum decisio ad sententiam definitiuam expresse vel tacite reiecta fuerit; 3) instituenda sit relatio, siue oralis siue scripta, quia statum causæ seu historiam processus proponere nequit, nisi integra acta perlegerit.

§. XIII.

Si pars vtraque, vel alterutra remediis suspensiuis contra sententiam vsa sit, referens primo loco ad id respicere tenetur, an sint admissibilia, et fatalia rite obseruata. Deinde legere potest sententiam grauantem rationesque decidendi et grauamina, quæque ad ea reposuit pars aduersa, cum hac ratione statim intelligere possit, ex quibus causis eam reformandam esse existimet pars grauata. Quoniam vero hisce perlectis

lectis de ipsis grauaminum fundamentis recte iudicare nequit, pro re nata vel integra acta, vel saltem ea, quæ grauamina concernunt, legere debet. Quod imprimis tunc accidit, si tantum quædam puncta adhuc in lite versentur, aut remedium suspensiuum interpositum punctum incidentem concernat.

§. XIV.

Acta concursus in generalia et specialia diuiduntur. Illa totum processum eiusque formam, hæc iura singulorum creditorum concernunt. Quæ si separatis voluminibus continentur, non difficilis erit lectio. Ex volumine enim generali intelligitur, an obseruata sint, quæ leges requirunt, ad processum rite formandum, veluti an edictis vocati sint creditores ignoti iisque dies dictus ad liquidanda credita? Nulla autem facta separatione labor erit difficilior, quia mox ea, quæ ad formam totius processus, mox illa, quæ ad iura singulorum creditorum pertinent, se lectori offerunt. Quæ itaque sollicitè sunt separanda et legendo in chartam coniicienda, ut cognoscere possit referens, an interlocutione quadam opus sit, nec ne?

§. XV.

Præcipue vero euoluendum et perlegendum est protocollum liquidationis, quippe ex quo patet, quæ sint credita diuersaque creditorum iura. Deinde legi et perpendi debent, quæ

creditores adduxerunt ad probanda nomina, et quæ iisdem opposuit contradictor seu litis curator. Quod si etiam iura prioritatis deduxerunt, referentis est, vt exacte fundamenta prioritatis examinet, eaque, secundum ordinem classium generalium, in chartam coniiciat simulque adnotet, an forte hoc vel illud creditum interlocutionem requirat, et sub conditione, si ei satisfactum fuerit, loco competente collocandum sit. Tametsi vero creditores deductionem prioritatis omiserint, tamen lectoris erit, vt curate perpendat, ad quam classem singulorum credita pertineant.

§. XVI.

Pater inde, morem illum ebraicum acta legendi in processu concursus exulare. Licet enim referens non necesse habeat, vt acta generalia integra legat; tamen, illa percurrendo, attendere debet, an omnia rite obseruata sint, quæ ad formam processus requiruntur. Econtra acta specialia integra legi debent, quia referens alia ratione de iuribus creditorum recte iudicare nequit. Nisi forte lis, super puncto incidente orta, dirimenda sit, veluti an, aut quomodo documentum recognoscendum? an rite facta sit recognitio? an contradictori iusiurandum deferri possit? an probatio sit deserta? Quod tamen in processu concursus rarius contingere solet, cum in ipsa sententia classificatoria creditores sub conditione, si huic vel illi satisfecerint locentur, aut super punctis adhuc indecisus simul probatio iniungatur.

§. XVII.

§. XVII.

Causæ criminales aguntur vel processu inquisitorio, vel accusatorio. Si prius, ad id respiciendum est 1) quid mouerit iudicem ad instituendam inquisitionem; 2) legenda sunt protocolla, quæ corpus delicti, id est veritatem criminis commissi concernunt, simulque ad ea attendi debet, quæ de delictis facti transeuntis et permanentis docentur in iure criminali; 3) legenda est responsio inquisiti ad articulos inquisitoriales, quippe ex qua intelligitur, quæ inficiatus quæque confessus fuerit inquisitus. Et cum 4) inquisito negante, iudicis sit, vt ad probationem progrediatur, lectori incumbit, vt depositiones testium ad articulos probatoriales perlegat simulque perpendat, quæ fides ipsis tribuenda? an crimen plene probatum sit, an non? 5) si confrontatio facta fuerit, necesse est, vt cum responsione inquisiti conferantur effata testium, vel quæ eiusdem criminis rei confessi sunt, vel responderunt testes sibi et contrarii, vtpote quorum dissensiones, instituta confrontatione, in vnam consonantiam redigere allaborauit iudex; 6) momenta defensionis legi et ponderari debent. Si delicta sint leuiora summaria cognitio sufficit.

§. XVIII.

Quod si processus fuerit accusatorius integra acta legenda sunt. Ex libello enim accusatorio cognoscitur, cuius quis criminis reus postulatus

stulatus sit. Responsio seu litis contestatio ostendit, quæ confessus quæque inficiatus fuerit, et quas exceptiones, vel ad amoliendam, vel ad mitigandam pœnam, opposuerit. Ex probatione accusatoris et reprobatione accusati intelligitur, quid ille ad probandum crimen, hic ad elidendam probationem docendasque exceptiones attulerit. Nisi confessus sit crimen et probationem exceptionum, veluti in homicidio moderaminis inculpatæ tutelæ, susceperit. Quippe quo casu accusatori reprobatio competit. Deinde legenda sunt, quæ vterque vel ad probationem saluandam, vel elidendam in medium tulit.

§. XIX.

Sed si accusatus remediis suspensiuis contra sententiam vsus sit, referentis est, vt cum cura legat, quæ adduxit, ad ostendendum, sententiam iniquitate laborare, forte, quod criminis conuictus non sit, aut accusatoris probatio haud sufficiat ad torturam infligendam, aut reprobando elisa sit, aut adsint rationes, quæ iudicem mouere possint, ad mitiorem pœnam irrogandam. De quibus omnibus iudicium ferre nequit referens, nisi studiose perlectis vtriusque partis probationibus.

§. XX.

Ceterum etiam in processu criminali contingere potest, vt super puncto saltem incidente sententia ferenda sit, veluti si fugitiuus petat saluum

vum conductum, circa corpus delicti adhuc aliquid desideretur, reus novas innocentie probationes offerat, testes contra ipsum productos admittere nolit, rogetur defensio pro auertenda confrontatione. Tunc enim lectio ad eas positiones dirigenda est, quæ punctum dirimendum concernunt.

CAPVT II.

DE

EXTRACTV ACTORVM
IVDICIALIVM.

§. I.

Extractus actorum est compendiosa enarratio eorum, quæ in actis continentur, et diuiditur in priuatum et iudiciale.

§. II.

Priuatus solius referentis gratia conficitur, vt memoria succurratur, si oretenus facienda est relatio. Hinc merito eius arbitrio relinquatur, qua methodo illum conscribere velit. Optime tamen facit, si ea saltem excerpatur, quæ in perfectione actorum inter partes controuersia esse deprehendit, et si plura puncta decidenda sunt, ea, numeris distincta, ita in chartam coniciat, vt in vno latere, quæ v. g. actor, in altero latere vero, quæ reus pro se adduxit, scribat, et deinde votum subiiciat.

Veluti

Veluti in actione locati:

1. actor petit a reo re- 1. reus damna quidem
stitutionem damnorum fatetur, sed ea sua cul-
culpa datorum. pa data esse negat.

Culpa ab auctore probanda est.

2. Impensas factas non 2. Negat reus eas esse
necessarias, aut vtilis, voluptuarias et prouo-
sed voluptuarias esse di- cat ad ocularem inspe-
cit actor. ctionem.

Fiat inspectio ocularis.

Quod etiam tunc obseruari poterit, si acta con-
cursus, aut criminalia referenda sunt. Quamuis
consultius sit, si extractus actorum concursus se-
cundum ordinem classium generalium conficiatur
(Cap. I. §. XV.).

§. III.

Extractus iudicialis diuiditur in solemnem
et minus solemnem.

§. IV.

Solemnis est, quando integra acta in com-
pendio, allegatis numeris vel foliis, enarrantur.
Igitur breuitati et perspicuitati studendum cauend-
umque est, ne ex voluminibus vel volumine
actorum nouum conscribatur. Veluti:

Extractus Actorum in causa Titii contra
Meuium puncto venditi.

Titius ideo contra Meuium fol. i. actionem
instituit, quod ei vendiderit equum pro quindecim

cim aureis, et cum, traditione facta, pretium consequi nequeat, petit, ut reus ad eius solutionem, cum interesse moræ et impensis, adigatur.

Postquam iudex reo fol. 4. libellum transmisit eumque citavit, ad tentandam amicabilem compositionem et eventualiter ad respondendum libello, in termino vero fol. 5. concordia inter partes obtineri non potuerit, reusque fol. 7. litem pure contestatus sit, et adfirmaverit quidem 1) quod actor ei tradiderit equum venditum, negaverit vero 2) quod convenirent de pretio quindecim aureorum opposueritque exceptionem equi pituita laborantis adeoque vitiosi, et pluris petitionis ideo, quod saltem convenirent de pretio duodecim aureorum; actor fol. 10. accepit litem contestationem, negavitque equum fuisse pituitosum. Reus duplicando fol. 20. postulavit probationem fundamenti agendi seque ad probandas exceptiones obtulit; iudex fol. 29. terminum publicandi decreti ad diem — — 175 — præfixit, in eoque fol. 30. pronunciauit, quod, cum reus negaverit fundamentum actionis, actor illud, salva reprobatione, probare teneatur.

Actor, satisfactorius sententiæ, obtulit die — — 175 — fol. 31. articulos probatorias, adiectis nominibus trium testium documentisque sub A et B atque petit, ut inspiciatur equus per duos in arte peritos.

Documentum sub A est epistola a reo ad actorem scripta, in qua ratione debiti quindecim aureo-

aureorum quatuordecim dierum inducias petiit. Documentum sub B est itidem epistola, in qua fatetur reus, sibi placere equum venditum.

Fol. 39. iudex præfinit terminum ad producendum testes eosque ad iurandum et deponendum; productum vero ad audiendum iurari, danda, si velit, interrogatoria et recognoscenda documenta citauit simulque decreuit, vt per duos mangones, Paulum et Petrum, inspectio equi fieri debeat.

In termino iudex fol. 41. testes ab actore, in præsentia rei, productos iureiurando constrinxit, reus vero documentum sub B productum, saluis exceptionibus, recognouit, et ad iuratam diffessionem documenti sub A se obtulit.

Examinatis testibus fol. 44. iudex fol. 47. super rite facta recognitione documenti sub B pronunciauit; mangones vero, Paulus et Petrus, facta equi inspectione, eum pituitosum vitiumque vetus esse adfirmarunt. Fol. 48. iudex diem dixit ad iurato diffitendum documentum sub A. Quod fol. 50. fecit reus, actore præsentem. Absoluta probatione actor petiit publicationem rotuli.

Reus fol. 51. protestatione contra publicationem rotuli interposita, se obtulit ad reprobationem.

Suspensio itaque die — — 175 — a iudice fol. 53. termino publicationis, datisque quatuor hebdomadam induciis ad peragendam reprobationem, reus die — — 175 — exhibuit
arti-

articulos reprobatoriales, additis nominibus duorum testium et documento sub ☉, in quo testatur faber ferrarius Vulcanus, equum esse mucosum illudque vitium impedire usum equi.

Iudex fol. 55. aëtori communicauit articulos constituitque terminum ad producendum testes et recognoscendum documentum sub ☉, testes autem fol. 56. vocauit ad iurandum et deponendum. Documento fol. 58. ab aëto, saluis exceptionibus, recognito testibusque examinatis, iudex fol. 60. super rite facta recognitione documenti pronuntiauit aëtorique reseruauit exceptiones contra illud competentes. Fol. 65. petiit aëtor publicationem rotulorum, quos iudex in termino fol. 67. præfinito fol. 68. publicauit.

In rotulo testium, quos aëtor produxit, fol. 70. ad 80. test. 1. 2. et 3. ad articulum 3. et 4. deponunt, se adfuisse, cum aëtor reo equum vendidit. Ad art. 5. test. 2. et 3. respondent, se audiuisse ex ore rei, quod quindecim aureos pro equo vendito soluere promiserit, licet ab initio saltem duodecim aureos dare voluerit, test. 1. vero dicit, se non satis percepisse, an quindecim, an vero duodecim aureorum pretium fuerit, cum vtriusque summæ mentionem fieri audiuerit.

In rotulo testium a reo productorum a fol. 82. ad 94. test. 1. et 2. ad art. 2. et 3. fatentur, contrahentes tandem conuenisse de pretio quindecim aureorum, licet emtor ab initio saltem duo-

duodecim aureos obtulerit. Ad art 4. et 5. test. 2. et 3. deponunt, se certo adfirmare non posse, quod equus venditus pituitosus fuerit et ad Int. 1. vterque respondet, quod si etiam tali vitio laboret, tamen non iniquum videri pretium conuentum, et ad Int. 2. addunt rationem, quod equus sit satis robustus et aptus ad perferendos labores agrestes.

Fol. 96. ad 109. actor obtulit deductionem et ostendere annis fuit, se probasse 1) reum quindecim aureos pro equo vendito dare promississe, cum illud vno ore adfirmauerint test. 2. et 3. ad art. 5. ipsique testes reprobatoriales ad art. 2. et 3. 2) Intelligi ex documento sub B, quod reus sibi placere equum confessus fuerit. Et licet 3) reprobationem susceperit, tamen testes pro actore deposuisse, et se nescire adfirmasse, equum esse pituitosum, imo pretium conuentum esse iustum, si etiam tali vitio laboret. Proinde quoque 4) attestatum fabri ferrarii sub © et 5) testimonium mangonum, Pauli et Petri, nullam fidem mereri, cum testes, qui contrarium deposuerunt, sint artis periti. Denique 6) iuratum diffessionem documenti sub A conscientiae rei relinquendam esse, et sufficere, quod actori nocere nequeat, cum fundamentum agendi alia ratione abunde probauerit. Petit itaque, vt pronuncietur: actorem probanda probasse, adeoque reum ad solutionem pretii quindecim aureorum, cum vsuris morae et expensis, esse condenmandum.

Fol.

Fol. 110. ad 120. reus obrulit deductionem contrariam, et 1) testibus ab auctore productis ideo obiecit exceptionem inhabilitatis, quod iuxta depositionem ad int. gen. 4. actor eos rogauerit, vt pro ipso testimonium dicant; 2) fabri ferrarii Vulcani attestato maiorem fidem habendam esse credidit, quam testibus vitium equi ignorantibus, eaque de causa ipsum cogi non posse, vt soluat pretium, sed potius redhibitionem ei esse permittendam, maxime cum mangones, Paulus et Petrus, quorum peritiam in arte equina nemo in dubium vocare possit, equum pituitosum renunciauerint. Et licet 3) in documento sub B sibi equum placere adfirmauerit, tamen id eo tempore factum fuisse, quo vitium adhuc ignoraauerit.

Fol. 122. iudex partibus litigantibus diem dixit ad inrotulandum acta, quod etiam, presentibus partibus, factum fol. 124.

§. V.

Omitti tamen possunt in extractu ea, quæ plane nihil faciunt ad decisionem causæ, veluti si inducias petierint litigantes. Nisi lege, aut more in quibusdam iudiciis receptum sit, vt etiam hæc capita extractui inferantur.

§. VI.

Si acta concursus extrahenda sunt, primo loco ea, quæ in actis generalibus occurrunt, et deinde, quæ singulos creditores concernunt in extractum redigi debent. Veluti:

B

Vol.

Vol. Gen.

Fol. 1. Titius et Meuius producunt contra debitorem Caium ille chirographum super debito centum aureorum scriptum; hic cambium, quo se Meuius ducentos aureos debere fatetur, petuntque, termino solutionis dudum effluxo, obfignationem bonorum, præcipue mercium in taberna existentium.

Fol. 2. iudex decreuit et peregit obfignationem, cum reus se eo ipso satis suspectum reddiderit, quod fuga elapsus sit. Fol. 4. ad 36 reperitur inuentarium super bonis debitoris iudicialiter confectum. Fol. 37. continetur constitutio curatoris. Fol. 38. petit curator, vt edicto vocentur creditores ad liquidanda credita. Fol. 39. Paulus ex hypotheca iudiciali de — — 173 — quingentos taleros, fol. 40. Petrus itidem ex hypotheca iudiciali de — — 174 — ducentos taleros, fol. 41. Actius trecentos taleros ex hypotheca extraiudiciali petit. Fol. 42. Nigidius et Numerius producunt cambia, ille super quingentis, hic super ducentis aureis data. Fol. 43. infitor Cæii sibi salarium trium annorum, scilicet centum et quinquaginta talerorum, deberi queritur. Fol. 44. ancillæ, Clara et Sibilla, sibi singulis annis decem taleros promissos esse, et per biennium se nullam mercedem accepisse dicunt. Fol. 46. iudex decreuit citationem edictalem in trium dominorum territoriis, quæ etiam fol. 47. reperitur. Fol. 50 — 52. conspiciuntur originalia cita-

citationum, post effluxum terminum refixa. Fol. 53. ad 59. creditores credita sua, tam quoad sortem, quam quoad vsuras, professi sunt. Fol. 60. curator iudicem rogat, vt ædes debitoris hastæ publicæ subiiciat, et terminum ad vendendas auctionis lege merces aliasque res mobiles debitoris præfigat. Quod etiam fol. 61. factum. In termino licitationis fol. 62. Titius mille taleros pro ædibus debitoris nemoque maiorem summam obtulit. Fol. 63. Titius petit adiudicationem ædium terminique præfinitionem ad eam peragenda, quem fol. 65. iudex indixit. Fol. 66. emtor in termino soluit pretium et adiudicatio facta est. Fol. 67. ad 72. continetur protocollum super auctione mercium et aliarum rerum mobilium confectum. Ex quarum venditione redacti bis mille et sex taleri, sedecim grossi et quinque obuli, quod probant rationes a curatore oblatae fol. 73. seq.

Vol. spec. I.

Paulus fol. 1. petit in termino liquidationis ex hypotheca iudiciali de 25. Maii 1735. quingentos taleros et septem annorum vsuras simulque producit originale, ex eoque docet, debitorem semisses promississe. Fol. 3. curator agnoscit creditum, et opponit, quod saltem trium annorum vsuræ in eadem cum sorte classe sint collocanda. Fol. 5. actor replicat, etiam reliquorum annorum vsuras eadem cum sorte prærogatiua gaudere, cum debitorem interpellauerit. Fol. 7. curator

B 2 dupli-

duplicat, quod si etiam sedula interpellatio probari posset, nullam tamen prerogatiuam inde nasci.

Vol. spec. II.

Fol. 1. vxor debitoris, Vigilantia, profite-
tur dotem marito illatam octingentorum talero-
rum, probatque illationem per apocham mariti
die 1. Aprilis 1729. scriptam, seque offert ad ius-
iurandum suppletorium. Fol. 3. curator quidem
recognoscit apocham, sed simul vrget, quod
talis apocha, in fauorem vxoris exarata, nihil
probet contra creditores, et sic etiam, deficien-
te probatione, iusiurandum suppletorium locum
habere nequeat. Vxor fol. 5. replicat, vetusta-
tem chartæ, in qua apocha scripta, satis osten-
dere, illam iam datam esse tempore celebrati
matrimonii, et, cum sic omnis suspicio fraudis
exulet, ne quidem opus esse iureiurando supple-
torio, quod tamen, si ita visum fuerit iudici,
prestare parata sit. Fol. 10. seq. curator dupli-
cat, vetustatem chartæ a fraudis suspicione non
liberare apocham, cum etiam, marito ad ino-
piam vergente, ad decipiendos creditores, in
vetusta charta scribi potuerit, et debitorem bo-
nis lapsum talem esse, in quem eiusmodi fraudis
præsumptio cadat.

Ex hisce exemplis facile est ad intelligen-
dum, qua methodo ex reliquis voluminibus spe-
cialibus extractus formari debeat.

§. VII.

§. VII.

Quod acta criminalia attinet, processus est vel accusatorius, vel inquisitorius. Si prius, extractus eadem methodo elaborandus est, quæ in caussis ciuilibus obseruatur. Si vero posterius, ita se habere potest:

Extractus Actorum inquisitionum contra
Luciam in puncto imputati
infanticidii.

Fol. 1. nuntius iudicii denuntiat, in ædibus fabri Vulcani, et quidem in angulo stabuli cuiusdam, repertum esse infantem mortuum. Fol. 2. iudex præcepit, vt adferatur cadauer in locum iudicii, simulque medicum et chirurgum iuratum ad peragendam sectionem inuitauit. Fol. 3. ad 5. peracta fuit sectio, et testati sunt medicus et chirurgus, partum esse generis masculini, maturum et ex profusione sanguinis, propter non obligatum umbilicum, mortuum, pulmonem etiam aquæ iniectum innatasse. Fol. 6. ad 8. reperitur attestatum medici et chirurgi eiusdem tenoris. Fol. 9. ad acta fuit notatum, famam esse, Luciam, fabri ferrarii Vulcani filiam, fuisse grauidam, et iam lecto decumbere. Fol. 10. iudex obstetricem iuratam, Martham, ad ægotam misit, eique in mandatis dedit, vt in causam morbi inquirat. Fol. 11. retulit Martha, se paruisse mandato, et licet Lucia, quæ ei suspecta visa fuerit, uisitationem permittere noluerit,

B 3 tamen

tamen illam, ea reluctantē, fuisse peractam, fe-
que non solum lac in mamillis, sed etiam in lo-
cis secretis indicia reperisse, ex quibus concludi
possit, Luciam ante paucos dies partum fuisse
enixam. Fol. 13. iudex iussit, vt Lucia sine mo-
ra in carcerem deducatur. Mandato fol. 14. exe-
cutioni dato, iudex fol. 15. misit duos scabinos,
cum scriba iudicii, ad eam examinandam. Rea
fol. 16. ad 20. negauit, se fuisse vnquam graui-
dam. Qua de causa iudex fol. 21. iussit, vt de-
nuo visitetur per duas obstetrices, Martham et
Porcillam, in præsentia medici. Sed rea, ad
declinandam nouam visitationem, fol. 22. ad 28.
fateretur, se, cum fuisset sola, et aliorum auxi-
lium implorare non potuerit, partum edidisse,
in quo nulla inuenerit vitæ signa, ideoque se il-
lum linteis inuolutum, eo animo, in loco, vbi
reperitus fuerit, occultasse, vt postero die terræ
mandaret. Magnum, artis ferrariæ sodalem, eam
imprægnasse, sub spe promissi matrimonii, sed
illum iam ante aliquot menses abiisse, sibi que
eius patriam ignotam esse. Fol. 29. iudex citari
præcepit inquisitæ patrem, Vulcanum, et ma-
trem, Claudiam. Ille fol. 30. ad 33. deponit,
sibi nihil innotuisse de grauiditate filię, nec et-
iam obseruasse suspectam conuersationem cum
sodali Magno, multo minus sibi quidquam de
editione partus cognitum fuisse, donec illam,
facta visitatione, ex obstetrice intellexerit. Fol.
34 ad 37. mater inquisitæ itidem adfirmat, se nihil
sciuisse de filię grauiditate, vel de suspecta con-
uersa-

versatione cum Magno, vel etiam de editione
 partus, donec eam ex ore obstetricis perceperit.
 Filiam semper fuisse sanam, et licet ante aliquot
 dies quæsta fuerit de obstructione mensium, ta-
 men talem morbum sexui muliebri esse familia-
 rem, et se inde nihil sinistri ominari potuisse. Fi-
 liam lectulo per duos dies fuisse adfixam, sed
 eo die, quo crimen detectum, sibi interroganti
 respondisse, se in eo esse, vt lectum derelinquat.
 Fol. 38. et 40. ancilla Vulcani, Otrilia, deponit,
 sibi nec de grauiditate Lucix, nec de eius con-
 versatione cum sodali Magno, aut editione par-
 tus quicquam esse notum, præter id, quod, cri-
 mine detecto, ex aliis audiuerit. Fol. 41. ad 50.
 inquisita ad articulos interrogata fuit. Art. 4. ad
 20. quidem concubitum reiteratum cum Magno,
 et quod sciuerit, se esse grauidam, fatetur, nec
 negat, quod paucis diebus ante natiuitatem vita-
 litatem partus in vtero senserit; sed art. 21. ad 36.
 se non meminisse dicit, quando conceperit, et
 tempus editionis adhuc remotum esse credidisse.
 Qua etiam de caussa se grauiditatem parentibus
 occultasse, sufficere rata, si illud fieret aliquot
 hebdomadas ante partum. Inde factum esse, vt,
 cum tempore nocturno esset sola omniumque au-
 xilio destituta, doloribus oppressa pepererit, fe-
 que, umbilicali neruo sua sponte rupto, nulla
 vitæ signa in infante deprehendisse. Addit art.
 31. ad 49. se infantem linteis inuolutum abscon-
 disse in angulo cuiusdam stabuli, in ædibus pa-
 ternis siti, idque fecisse eo animo, vt postero die
 illum

illum in loco congruo defoderet. Denique art. 50. ad 55. se pœnitere facti respondet, et petere, vt mitior pœna irrogetur, cum certissime crediderit, partum iam in vtero decessisse, et sic nulum plane occidendi animum habuerit. Fol. 51. iudex defensori, Vigilantio, ab inquisita electo, iniungit, vt intra spatium menstruum defensionem exhibeat. Cui mandato obsecutus fol. 52. ad 69. tradidit defensionem, et pro inquisita militare existimauit, quod 1) sit primipara, et cum 2) tempus conceptionis ignorauerit, illudque adhuc remotum esse crediderit, ei 3) fraudi esse nequeat, quod suam grauiditatem parentibus non aperuerit, 4) eam solam, nihil tale cogitantem, tempore nocturno oppresserint dolores partus, et sic veniam mereri primiparam octodecim annorum, harum rerum plane inexpertam, maximisque partus doloribus oppressam, si etiam aliquid in deligatione vmbilici neglexerit, maxime cum 5) confessionarii Credentii vitæ bene actæ testimonium sub A. pro se habeat, et 6) cum nulla vitæ signa in partu adparuerint, bona fide crediderit, eum mortuum esse editum; et licet 7) pulmo innatauerit aquæ, tamen hoc experimentum esse admodum fallax, adeoque nihil probare contra ream, indeque 8) petit, vt, pensis omnibus defensionis argumentis, pœna extraordinaria eaque mitior ei irrogetur. Fol. 70. testimonium Pastoris Credentii de vita inquisitæ bene actæ, et fol. 71. protocollum inrotulationis reperitur.

§. VIII.

Extractus minus solennis dicitur, quando ea tantum extrahuntur, quæ concernunt punctum incidentem sententia definiendum, v. g. an deserta sit reprobatio, restitutio in integrum contra neglecta fatalia concedenda, litis denunciatio admittenda, actorique vel reo responsio ad interuentionem iniungenda, documenta recognoscenda? Sed in plerisque iudiciis eo etiam casu solennis requiritur, si super puncto incidente relatio facienda est, scilicet vsque ad punctum sententia decidendum.

§. IX.

Porro extractus in vniuersalem et particularem dispescitur. Ille vocatur, quando integra acta in extractum rediguntur; hic vero, si saltem quædam pars actorum extrahitur. Quod tunc fit, si super puncto incidente pronuncian- dum, vel super certo actu, veluti oculari inspectione, relatio facienda est. Sed hæc diuisio cum priore coincidit.

§. X.

Denique in multis iudiciis vsu receptum est, vt extractus relationi præmittatur, et, si ea oretenus sit, prælegatur, antequam referens se ad illam accingat. Acta vero ipsa in medio mensa ponuntur, vt quilibet iudicii adfessor euoluere possit ea, quæ forte, dum prælegitur extractus, non satis intelligit, aut ipsi vltiore examine digna videntur. In iudiciis tamen militaribus moris est, vt integra acta prælegantur.

CAPVT III.

DE

RELATIONE ACTORVM
IUDICIALIVM.

§. I.

Relatio actorum est enarratio eorum, quæ intuitu causæ controuersæ inter litigantes fuerunt acta et probata, adiectis rationibus dubitandi et decidendi, cum sententia. Quæ diuiditur 1) in oralem, et 2) scriptam.

§. II.

Oralis est, si viua voce enarratur causæ controuersa. Vbi 1) species facti; 2) hystoria processus vsque ad punctum, super quo pronuntiandum, præmittitur; 3) argumenta pro vtroque litigante facientia exponuntur; et 4) votum adiicitur.

§. III.

Quod si plura puncta controuersa decidenda sunt, singula separatim referri debent, statimque a referente, adlatis rationibus pro vtraque parte militantibus, sententia dicenda est.

§. IV.

Maxime vero dirigenda relatio ad ea, quæ in facto consistunt. Nam quæ iuris sunt proluxa relatione non indigent, sed sufficit, si referens proferat argumenta, quibus suam opinionem fulciri

fulciri existimat (C. I. §. IX.). Caueat quoque, ne illa referat, quæ iam decisa sunt, cum res iudicata pro veritate accipiatur (C. I. §. V.).

§. V.

Si punctus incidens in controuersiam uenit, præmittenda est breuis historia processus usque ad punctum incidentem, et, ommissis iis, quæ ad causam principalem pertinent, indicandum est, in quonam consistat punctus incidens, et quomodo decidi debeat (C. I. §. XII.).

§. VI.

Econtra si definitiue pronuntiandum sit, præter historiam processus, referenda sunt argumenta pro utraque parte militantia eo ordine, ut enarretur 1) quæ actio sit instituta; 2) quæ reus negauerit, quasque 3) exceptiones ad differendam, aut perimendam litem opposuerit; 4) an actor puncta a reo negata probauerit? et an 5) probatio reprobando elisa sit? sicque reus condemnari, vel absolui debeat, idque vel pure, aut sub conditione præstiti iurisiurandi suppletorii, vel purgatorii (C. I. §. X. et XI.). Veluti:

Titius contra Meuium actionem venditi instituit, petitque, ut ad soluendos quindecim aureos, quos ei debeat pro equo vendito et tradito, cum interesse moræ et impensis, condemnentur. Reus in termino a iudice præfinito comparuit, et licet venditionem et traditionem equi confessus fuerit, tamen negauit, eos de pretio quindecim

quindecim aureorum conuenisse, obiecitque exceptionem 1) plus petitionis, cum pretium saltem fuerit duodecim aureorum, et 2) equi pituitosi, ideoque contractus inualidi. Iudex, absolutis partium disputationibus, actori probationem iniunxit, reoque reprobationem referuauit. Finita vtriusque probatione iam ferenda est sententia definitiua. Circa formalia probationis et reprobationis nihil est, quod moneri possit, cum factis accurate obseruata sint. Igitur ad id respiciendum est, an actor probauerit? et an probatio reprobando elisa sit? Produxit actor tres testes, qui omnes tempore celebrari contractus praesentes fuerunt. Quorum duo, scilicet secundus et tertius, deposuerunt, consensisse vtrumque in pretium quindecim aureorum pro equo vendito. Tertius vero se non factis percepisse dixit, an quindecim, an duodecim aureos soluere promiserit emtor, cum summæ vtriusque mentionem fieri audiuerit. Deinde actor duo documenta sub A et B exhibuit. In priore petit reus quatuordecim dierum inducias ad soluendum quindecim aureos; in posteriore vero factus fuit, sibi placere equum venditum. Prius reus iureiurando diffessus fuit, sed posterius, saluis exceptionibus, recognouit. Reus produxit duos testes, quorum vterque adfirmavit, conuenisse contractentes de pretio quindecim aureorum, licet emtor ab initio saltem duodecim aureos dare voluerit. Quod vero equus sit pituitosus, se certo quidem adseuerare non posse, iustum tamen videri

deri pretium conuentum, cum equus satis robustus et aptus sit, ad perferendos labores agrestes. Præter testium depositiones, etiam exhibuit reus attestatum fabri ferrarii Vulcani, in quo equum pituita laborare perhibet. Licet itaque testes ab vtraque parte producti adferant, reum pro equo vendito quindecim aureos dare promississe, tamen reum præstito iureiurando purgatorio absolendum, eique redhibitionem permitendam esse existimo. Nam pituita inter illa vitia refertur, quæ ad rescindendam venditionem sufficiunt. Quod vero equus fuerit mucosus, præter attestatum Vulcani, per duorum mangonum, Pauli et Petri, testimonium probatur. Quorum fides eo minus in dubium vocanda, cum ipse actor talem inspectionem rogauerit. Nec obstat, quod reus, in litteris sub B. productis, sibi placere equum adferuerit, cum vitium eo tempore illum latuisse adfirmer. Id quod inde etiam fit vero simile, quia emtori equum tali vitio laborantem placuisse plane non est opinabile. Et cum præterea mangones vitium vetus esse perhibuerint, coniectura pro reo capienda est, quod iam tempore celebrati contractus adfuerit, illudque sciuerit venditor. Qua de causa sententiam absolutoriam pro reo ferendam esse arbitror, si iureiurando se purget, quod tempore scriptarum litterarum nondum sciuerit equum pituita laborare; compensatis tamen impensis.

§. VII.

§. VII.

Quod si caussa fuerit executiua, vel cambialis, facile absolvitur relatio. Dicit enim saltem debet, an reus chirographum aut cambium ab actore productum iurato difessus fuerit, an vero illud recognouerit, opposueritque exceptiones in continenti liquidas, aut in altiori indagine consistentes, sicque priore casu abluendus, posteriore vero, reiectis exceptionibus ad reconuentionem, condemnandus sit.

§. VIII.

In processu concursus creditorum referens ad id primario oculos flectere tenetur, an omnia rite sint obseruata, quæ ad formam requiruntur. Quod si igitur aliquid deesse intelligit interlocutione suppleendum, veluti citationem creditorum ignotorum, aut constitutionem cursoris, ad hunc solum punctum dirigenda est relatio. Contra si circa formam processus nihil moneri possit, id indicasse sufficit, et singulorum creditorum iura et prærogatiuæ, quæque iisdem contradictor, aut reliqui creditores opposuerunt, ita proponi debent, vt referens quoad singula puncta statim votum adiiciat. Quod secundum ordinem classium generalium fieri potest (C.I. §. XV.). Nisi in hoc vel illo collegio receptum sit, vt saltem ea proponantur, quæ dubia videntur referenti. Otiosa enim et frustranea est relatio ad illa, quæ certa et indubitata sunt, directa, maxime cum referenti cognitum esse debeat, ad quam classem
hoc

hoc casu singula credita pertineant. Quoniam vero contingere potest, vt saltem super puncto incidente sententia ferenda sit (C. I. §. XVI.), per se patet, ea tantum enarranda esse, quæ illum concernunt.

§. IX.

Quando remedium suspensiuum contra sententiam interpositum est, ad id respici debet, 1) an fatalia rite obseruata sint, an non? Priore casu non opus est fatalium enarratione; posteriore vero casu referens causas indicare tenetur, quare pœnam desertionis locum habere, vel non habere existimet; 2) an remedium admissibile sit, vel non? vbi itidem argumenta pro admissibilitate, vel inadmissibilitate proferenda sunt; 3) an sententia sit interlocutoria, an vero definitiua? Si prius, sufficit si proponetur 1) quæ actio sit instituta; 2) breuis historia processus vsque ad punctum decisum adiiciatur; 3) sententia prælegatur; 4) grauamina enarrentur, et quoad singula votum a referente adiiciatur (C. I. §. XIII.). Sin posterius, quidem methodo eadem procedendum est, vt tamen ad causam principalem attendatur, et an actio probata sit plene, semiplene, aut minus quam semiplene; an vero reprobando elisa fuerit? indicetur, simulque effata testium ab vtraque parte productorum, documentorum contenta et exceptiones iisdem opposita in medium proferantur. Id quod commode secundum ordinem grauaminum fieri potest. Sed si
saltem

saltem quoad quædam puncta sententia a viribus rei iudicata suspensa sit, quod plerumque in processu concursus, si sententia classificatoria lata, accidere solet; reliqua puncta silentio præteriri possunt, nisi forte pars aduersa remedio adhaerit, quippe quo casu eiusdem grauamina ordine eodem exponenda sunt (C. I. §. XIII.).

§. X.

Cum vero haud raro contingere soleat, vt plura adferantur grauamina, quæ ad vnum, vel pauciora reduci possunt; referentis est, vt numerum grauaminum quidem indicet, sed simul eadem ad certa puncta reducat, et de singulis seorsim loquatur votumque adiciat. Sed si contra sententiam eandem plures remediis suspensivis vsi sint, quod frequenter in processu concursus fieri solet, quoduis remedium separatim referendum est, et grauamina methodo §. IX. præscripta indicanda sunt. Denique facile intelligitur, quod si non factum, sed ius controuersum sit, præter statum causæ, tantum a referente dicendum sit, an et ex quibus causis priorem sententiam vel confirmandam vel reformandam arbitretur (C. I. §. IX.). Vbi etiam temper de impensis retardati processus iudicium ferre debet, siue grauatum in eas condemnandum, siue easdem compensandas esse credat.

§. XI.

Quod si interuentio interposita, aut lis alterutri parti denunciata fuerit, vel etiam reus aucto-

auctorem suum laudauerit, referentis est, vt indicet, an interuentio accessoria, an vero principalis sit? an interueniens interesse suum demonstrauerit, an non? an et quare causa principalis suspendi debeat, donec interuentio principalis finita fuerit? an litis denunciatio locum habeat? an, nominato auctore, reus e lite dimittendus sit? Vbi rationes pro vtraque parte facientes adducere suamque sententiam dicere debet.

§. XII.

Sed si causa controuersa rationum redditionem concernat, ita instituenda est relatio, vt singula monita cum responsionibus enarrentur, et quoad singula statim sententia dicatur. Quoniam vero multa sapissime a calculo et iudicio œconomorum, aut peritorum in arte dependent, commodissime rationum redditio per commissarios expediri potest, qui singulorum annorum rationes, quoad data et accepta, examinare debent. Quæ itaque per apochas aliaue ratione in continentem probari possunt, aut ab administratore pro defectibus liquidis agnoscuntur, ulteriori decisione non indigent. Econtra quæ calculum concernunt, aut ad peritiam œconomicam pertinent, a calculatoribus et œconomis, iurisiurandi vinculo constrictis, decidenda sunt. Quæ autem in iure consistunt, numeris distincta ita protocollo inferenda sunt, vt administrator, adlegatis iisdem numeris, ad singula

C monita

monita respondeat eidemque, si mutuis positionibus dimicandum, vltima positio, tanquam reo, relinquenda sit.

§. XIII.

Quando igitur referens animaduertit, rationes valde intricatas et perplexas adeoque necesse esse, vt earum redditio per commissarios expediatur, monitorum et responsionum ad eadem datarum relatione superledere, et saltem dicere potest, quod rationes tam perplexæ et intricatæ sint, vt, sine calculatorum auxilio et œconomorum peritorum iudicio nihil certi definiiri possit, indeque commissarios esse constituendos ad eas examinandas, ipsamque sententiam ita concipiendam: *Dass vor allen Dingen gewisse Commissarien zu verordnen, welche die Rechnungen von Jahre zu Jahre, auch Posten zu Posten, durchgehen, dasienige, so auf haußwirthlichem Ermessen berubet, nach dem Gutachten dreyer der Gegend kundiger und hiezu verpflichteter Hauswirte, wovon iedem Teil einen zu benennen nachzulassen, der dritte hergegen ex officio zu setzen, entscheiden, hiernechst aber durch zwey oder drey vereydete Calculatores einen richtigen Calculum ziehen lassen, und die in die Rechte einschlagende streitige Punkte unter gewissen Nummern aussetzen. Worauf und wenn die Parteyen darüber, mit Anziehung der Numern, ordentlich und kürztlich verfabren, ferner ergeheth was Recht ist.*

§. XIV.

besser als geschehen, erweisen, damit würde er binnen vier Wochen, des Bekl. Gegenbeweiß und andere rechtliche Notdurft in ebenmäßiger Frist vorbehältlich, annoch billig geböret, und erget so dann ferner was Recht ist.

§. XV.

Quando reus negat, se ad rationum redditionem teneri, veluti si tutor, actione tutelæ directa pulsatus, illam sibi a patre pupillorum testamento remissam esse dicat, referentis est, ut indicet, an 1) pater eam testamento remiserit, eoque sine ipsa testamenti verba prælegat; 2) an pater iubere potuerit, ut tutor aneclogistus sit, cum talis tutor nihilominus, si bonam fidem in administratione tutelæ non præstiterit, damnari debeat, bona fides vero adparere nequeat, ubi, deficiente bonorum annotatione, sciri nequit, quid in pupilli patrimonio repertum fuerit; adeoque 3) an non tali testatoris remissione non obstante, recte ei iniungi possit, ut priuatam bonorum pupillarium designationem edat, et secundum eam rationes reddat.

§. XVI.

Idem obseruandum erit, si rationes subscriptæ et expunctæ retractentur, administrator vero ad noua monita respondere nolit. Tunc enim referens argumenta, quare administrator iustas non adesse existimet causas retractationis proponere, simulque votum, an absoluendus, an condemnandus sit? adicere tenetur.

§. XVII.

§. XVII.

In caussis criminalibus, si processus est inquisitorius, referens indicare debet, 1) quid iudicem ad inquirendum permouerit; 2) an corpus delicti seu veritas criminis commissi in aprium posita fuerit, veluti in caussa homicidii, an infans occisus repertus sit? an defunctus veneno interierit? an in delictis facti transeuntis indicia perpetrati criminis ad inquirendum sufficientia adsint? 3) quæ confessus, quæque inficiatus sit inquisitus; 4) quid deposuerint testes ad eundem vel conuincendum, vel liberandum; 5) an inquisitus confrontatione cum testibus, aut sociis criminis instituta, in negando perseueraverit, aut quædam falsus fuerit? 6) quæ in defensione vel pro innocentia demonstranda, vel pœna mitiganda attulerit (C. I. §. XVII.); 7) an et ex quibus caussis reum vel absoluendum, vel condemnandum, quaque pœna adficiendum, aut mediis, pro criminis atrocitate indiciorumque grauitate definiendis, ad veritatem dicendam cogendum esse existimet.

§. XVIII.

Si processus est accusatorius, referenti incumbit, vt proponat 1) quale crimen imputetur accusato, et qua pœna eum plectendum esse petierit accusator; 2) quæ confessus sit quæque negauerit; 3) quas opposuerit exceptiones; 4) an accusator probanda probauerit? 5) vel accusatus probationes accusatoris reprobandando eliserit; 6) an

C 3

deli-

delictum, veluti homicidium, fassus, sed exceptione homicidii casu commissi vsus fuerit, atque fundamentum excipiendi probauerit, plene, vel minus plene, quod ex circumstantiis diiudicare debet; 7) quæ ab accusatore et accusato adlata sint, et quidem eo ordine, vt primo loco illa, quæ accusator ad conuincendum vel gravandum accusatum adduxit, deinde vero ea, quæ accusatus vel ad amoliendam, vel ad mitigandam pœnam pro se habere credidit; 8) quam sententiam ferendam accusatumque vel absoluendum, vel tormentis subiiciendum, vel, præstito iureiurando purgatorio solutisque impensis, dimittendum, vel pœna ordinaria, aut extraordinaria adficiendum esse arbitretur (C. I. §. XVIII.).

§. XIX.

Quando inquisitus vltiorem defensionem obtulit, aut accusatus remedio suspensiuo contra sententiam vsus est, referens singula momenta pro demonstranda innocentia, vel pœna mitiganda adlata referre et an ad absolutionem, aut mitiorem pœnam irrogandam sufficient? indicare debet (C. I. §. XIX.).

§. XX.

Cum vero quandoque in processu criminali etiam super puncto incidente pronuncian- dum sit (C. I. §. XX.), facile intelligitur, referentis esse, vt 1) cuius criminis quis reus postu- latus; 2) quid hætenus in causa actum; 3) in quo-

quonam consistat punctus incidens, et 4) quomodo decidendus sit? proponat. Quod si reus defensionem pro auertenda inquisitione speciali exhibuerit, referendum est, quale sit 1) crimen imputatum; 2) quæ sint momenta defensionis et an crimen purgatum sit, nec ne; sicque priore casu ab inquisitione speciali liberari, posteriore vero eidem responsio ad articulos iungi debeat? Potest etiam, præsertim si crimen non adeo graue sit, et tamen referens summariam cognitionem haud sufficere existimet, eo dirigi relatio, vt reus ad articulos respondere iubeatur, nisi statim se ab iudiciis iureiurando purgare velit, quod plerumque clerico adhibito fieri debet.

§. XXI.

Sequitur relatio scripta, quæ in communem et solemnem diuiditur.

§. XXII.

Communis in multis iudiciis vsitata est, præsertim vbi receptum, vt acta, cum relatione et voto, ad singulos mitti debeant. Non vero differt ab orali, nisi in eo, quod referens illa, quæ ore tenus proponere debuisset, iusto ordine libello completatur et formulam sententiæ adiiciat (§. VI. XIII. et XIV.). In quibusdam quoque iudiciis moris est, vt vel extractus actorum relationi præmittatur (C. II. §. IV.), rationesque dubitandi et decidendi voto adiiciantur (*Manud. ad Proc. iud.*

p. 267. seq.), vel solæ rationes, cum voto et formula sententiæ, sufficiant.

§. XXIII.

Relatio solemnis in iudiciis Imperii aliisque tunc imprimis fieri solet, si in causa definitiue pronunciandum est. Quod si enim de puncto incidente sub iudice lis sit, operosa relatio non requiritur, sed sufficit, si methodo, §. XXII. tradita, elaboretur.

§. XXIV.

Quando itaque causa satis instructa est, ut sententia definitiua ferri possit, ad omnia, quæ in actis occurrunt, dirigitur relatio, et an legibus conueniant, et vbique obseruata sint ea, quæ ad essentiam et formam processus requiruntur, sollicite indagatur, sicque causa non tam eo ordine, quo agitata, sed potius quo agitari debuisset, proponitur.

§. XXV.

Hinc 1) species facti seu causæ, super qua sententia ferri debet, breuiter et perspicue ex actis, et præcipue conclusione libelli, extrahenda; 2) historia totius processus, adlegatis numeris vel foliis actorum, enarranda est. Quod vtrumque status causæ nomine venire solet. 3) Quænam actio instituta sit? et an ex facto controuersio plures actiones elici possint actorque eam elegerit,

rit, quam eligere debuisset, indagatur. Quod vero tunc demum locum habere potest, si libello clare exprefferit, quam actionem instituire velit. Sic qui actione conducti contra cauponem vel nautam experitur, quem actione de recepto pulsare potuisset, imprudenter agit, quia locator tantum de leui culpa tenetur, quæ ab actore probanda est; e contra caupo vel nauta ad culpam leuissimam præstandam obligatur, ideoque omne damnum resarcire debet, nisi illud casu datum esse probare possit. Quod si autem in libello certa actio non sit expressa, aut exinde elici nequeat, illa eligenda erit, quæ narratis libelli conuenientior actorique utilior est. Veluti si dubium sit, an rei vindicatione, an publiciana agere voluerit, hanc instituisse censeri debet, quia facilioris probationis est.

§. XXVI.

Deinde 4) examinari debet, qualis processus institutus sit? Quod tamen referens rite diiudicare nequit, nisi cognitum perspectumque habeat, quæ causæ processu ordinario, quæque summario, eoque vel in specie tali, vel executiuo, reali aut personali, explicandæ sint. Hoc autem probe cognito, facile decidere poterit, an eo processus genere causâ agitata sit, quo agi debuisset, et an ubique forma processus rite obseruata fuerit?

§. XXVII.

Porro 5) perpendendum est, an iurisdictio iudicis fundata sit, siue intuitu primæ, siue secundæ instantiæ, siue etiam causæ. Actor enim sequi debet forum rei. Quod si tamen reus, a iudice incompetente in ius vocatus, paruerit citationi et exceptionem iudicis incompetentis non opposuerit fundata erit iurisdictio, nisi causa in litem deducta plane a cognitione iudicis exempta sit, quippe quo casu, quod egit, nullum est. Veluti si iudex secularis in causa matrimoniali, aliaue ecclesiastica cognouerit.

§. XXVIII.

Quoniam vero 6) legitimatio partium ad substantiam iudicii pertinet, referentis est, vt ad eam oculos flectat. Hinc si quis egit tanquam heres, aut cessionarius, docere debet, se esse heredem, sibi que ius cessionis. Quam legitimatorem ad causam dicunt. Qui non suo, sed alieno nomine, experitur ad iudicium seu processum se legitimare debet. Sic procurator mandatum, tutor tutorium, curator curatorium, actor actorium, syndicus syndicatum producere debet. Quæ omnia an recte se habeant, nihilque circa formam desideretur; referens sub examen vocare, simulque ad id respicere tenetur, an forte principalis gesta defensoris ratihabuerit.

§. XXIX.

§. XXIX.

Perpensâ itaque partium legitimatione perpenfisque etiam reliquis exceptionibus dilatoriis et litis contestatione examinata, 7) indagandum est, an actio sit probata, plene, semiplene, vel minus quam semiplene. Vbi referentis est, vt former statum controuersiæ indicetque perspicue, quæ puncta a reo negata ab actoreque probanda fuerint, deinde vero sollicitè inuestiget, quibus mediis probandi vsus sit actor? An testes sint omni exceptione maiores, nec ne? Quæ vis probandi insit documentis? Quod si autem non actori, sed reo iniuncta fuit probatio, veluti si adfirmatiue litem contestatus sit opposueritque exceptiones ad litem perimendam, aut actor negatoriam actionem instituerit, facile est ad intelligendum, methodo eadem rei probationem examini esse subiiciendam.

§. XXX.

Quo examine finito 8) peruestigari debet, an actio reprobando elisâ fuerit? Cum vero illa vel directo contraria sit, vel probationem exceptionum peremptoriarum contineat, priore casu curate pensicandum, an actor, an vero reus firmiores et meliores probationes pro se habeat? an vero sint æquales, quippe quo casu pro reo, cuius partes sunt fauorabiliores, pronuntiandum est. Posteriore casu considerandum, an exceptiones habeant in se vim remouendi actionem et plene probata sint, sicque actio ab actore probata

bata per exceptiones rei elisa fuerit. Sed si reus probationem et actor reprobationem susceperit, eodem ordine procedi debet, vt scilicet primo indagetur, an reus fundamentum excipiendi probauerit, et deinde perpendatur, an actor illud per probationem replica eliserit?

§. XXXI.

Denique 9) referenti incumbit, vt ostendat, quid de fructibus, damnis, vfuris et expensis iudicandum sit? an reus omnes fructus restituere debeat, perceptos et percipiendos? an saltem perceptos, aut extantes, nondum vsu- captos? Quod exinde facile cognoscere potest, si, secundum acta et probata, inuestiget, an bona fides pro eo militet, an vero mala fides ipsi tribuenda sit? Si de damnis resarciendis quaeritur, perpendendum est, an culpa reo imputari possit? et quæ, secundum naturam negotii in litem deducti, præstanda sit? Quoad vsuras inter promissas, et ex mora, vel lege debitas distinguendum et ad morem regionis, an tantum quinquunces, an vero semisses licitæ sint? respiciendum est. Quod ad expensas attinet, victus quidem victori condemnatur in expensas, non autem propter victoriam, sed temeritatem. Inde si victus probabiles causas pro se habeat, expensæ compensandæ sunt. Quod tamen ad expensas contumaciæ non pertinet, quippe quas semper contumax refundere tenetur, siue in causâ principali vicerit, siue victus sit.

§. XXXII.

§. XXXII.

Tandem 10) dicat referens, quid in caussa pronuntiandum et quomodo sententia concipienda sit. Vbi rationes dubitandi et decidendi præmittere et deinde ipsam sententiam adiciere tenetur.

§. XXXIII.

Relationes hac methodo elaboratæ pro statu vocari solent, quia ab iis exiguntur, qui in Imperii principumque dicasteriis ad consiliariorum aut assessorum dignitatem aspirant. Licet negandum non sit, plerasque relationes camerales, typis euulgatas, tanta prolixitate scriptas totque tricis implicatas esse, vt sine rædio legi non possint ab iis, qui concinnam breuitatem et perspicuitatem amant, otiosa vero et superflua fastidiunt. Quid enim, quæso, opus est, verbosa enarratione eorum, quæ ad naturam cuiusvis actionis pertinent, si certum euictumque sit, quam actionem instituerit actor? Breuibus indicasse sufficit, an meliorem finique suo conuenientiorem eligere potuisset? Et si non dixerit, qua actione experiri velit, ea tamen ex narratis elici possit, aut ipsi utilior præsumenda sit (§. XXV.), horum omnium prolixa enarratio plane otiosa et frustranea est. Idem de competentia fori, partium legitimatione reliquisque capitibus dicendum est. Cui enim vsui mira amplitudine recensentur, quæ nihil ad decisionem causæ faciunt, sed docent litigantes, quid facere debuissent? Qui tamen inde profi-

proficere nequeunt, quia copiam relationis habere non possunt. Ceterum ineptiunt omnino, qui relationes amplo præfamine exornant, vel singula capita ex historia Romana, aut Græcis et Romanis antiquitatibus illustrant, vel alias artes triuiales sectantur.

§. XXXIV.

Optima methodus conficiendi relationes præscripta est in CODICE FRIDERICIANO *P. III. T. 36. §. 2.* vt scilicet 1) dilucida facti species præmittatur; 2) genus actionis perspicue exprimatur; 3) rationes dubitandi et decidendi adiciantur; 4) dubia resoluantur, et 5) votum, cum formula totius sententiæ, subiiciatur. Interea facile intelligitur, non semper eundem ordinem seruari posse in concipiendis relationibus, sed ad seriem actorum ipsamque causam controversam respiciendum esse. Sic si quæstio iuris decidenda est, ridiculum esset disquirere, an actio probata, aut reprobando elisa sit? Potius argumenta pro utroque litigante facientia eo ordine, qui in elaborandis rationibus obseruatur, ita enarranda sunt, vt rationes decidendi illam sententiam contineant, quam referens veriore esse existimat. Si iudicio duplici actum sit, contingere potest, vt, licet actor renunciauerit probationi, aut eam deseruerit, tamen reus reprobationem susceperit. Hinc referens de sola reprobatione sollicitus esse debet. Sæpe etiam occurrunt in actis puncta incidentia ad sententiam defi-

definitivam reiecta (C. I. §. XII.). Quæ referens, absoluta relatione in causa principali, singula recensere eorumque fundamenta et quomodo decidenda sint, indicare debet. Varietas itaque circumstantiarum variat relationes, ut impossibile sit, tales formulas præscribere, quæ non in vno alteroque capite quandoque mutationem requirent. Interea sequens exemplum dabo:

Relatio ex actis in causa Titii contra Mevium in puncto venditi.

STATVS CAUSSAE.

In actis mihi ad referendum traditis Titius fol. 1. contra Mevium ideo actionem venditi instituit, quod ei equum album pro pretio quindecim aureorum vendiderit, cum vero, traditione secuta, pretium conuentum consequi nequeat, petit, ut reus ad eius solutionem, cum interesse moræ et impensis, condemnetur. Iudex reo fol. 4. libellum transmisit eique diem dixit, ad tentandam amicabilem compositionem et eventualiter ad respondendum libello. Frustra fol. 5. tentata concordia, reus fol. 7. seq. pure litem contestatus fuit, et licet traditionem equi adfirmaverit, tamen negavit, pretium esse quindecim aureorum, opposuitque, pro perimenda lite, exceptionem pluris petitionis et equi punitosi. Postquam actor fol. 10. seq. replicando et reus fol. 20. seq. duplicando sententiæ submiserunt, iudex fol. 29. præfinit terminum ad publicandum decretum, in-eoque fol. 29. actori probationem

tionem iniunxit, falua rei reprobatione. Fol. 31. actor obtulit articulos ~~re~~probatorios et tres testes denominauit adiecitque documenta sub A. et B. atque simul petiit, vt equus inspiciatur per duos in arte peritos. Productione testium in termino a iudice præfixo fol. 41. facta iisque fol. 44. ad articulos et interrogatoria rei examinatis, et inspectione equi a duobus mangonibus, Petro et Paulo, peracta, reus quidem documentum sub B, faluis exceptionibus, recognouit, et iudex super recognitione fol. 47. pronunciauit, sed documentum sub A. fol. 50. iurato diffeſſus fuit. Actor fol. 51. petiit publicationem rotuli, ad quam peragendam iudex terminum præstituit; reus vero, protestatione fol. 52. contra publicationem interposita, obtulit intra fatale a iudice indultum, articulos reprobatorias, duosque denominauit testes addiditque attestatum fabri ferrarii sub ☉. Iudex fol. 55. et 56. diem dixit, ad recognoscendum documentum et producendum testes. Fol. 58. actor documentum sub ☉, faluis exceptionibus, recognouit, iudex autem, examinatis testibus, fol. 60. super recognitione documenti cognouit, et actore fol. 65. publicationem rotulorum rogante, in termino fol. 67. præfixo, eosdem fol. 68. publicauit. Fol. 69. seq. actor deductionem obtulit, fol. 110. seq. reus deductionem contrariam exhibuit, eoque facto, in termino hoc fine fol. 122. constituto, inrotulatio actorum fol. 124. secuta fuit. Cum itaque super probatione. et reprobatione pronuciari debeat, quæritur?

I. QVAE

I. QVAE ACTIO INSTITVTA SIT?

Patet vero ex ipſo libello, actorem reo equum album vendidiſſe et tradidiſſe. Cum itaque a ſua parte ſatiſfecerit contractui, et equum tradiderit emtori, conſequitur, vt nulla alia actione, quam venditi, ad pretium ſoluendum, experiri potuerit, nec ei metuenda fuerit exceptio non adimpleti contractus. Quoniam vero pro regula ſemper præſumendum eſt, facile erit decifio quaefitionis

II. QVO PROCESSVS GENERE CAVSSA ACTA SIT?

Nam actiones, quæ ex contractu naſcuntur, ordinario proceſſu agi, omniaque rite obſervari debent, quæ ad eius formam requiruntur, quippe a qua nec iudex, nec alteruter litigantium, invito altero, recedere et, loco proceſſus ordinarii, ſummarium eligere poteſt. Et hunc etiam ordinem tam a iudice, quam partibus vbique ſervatum fuiſſe, ipſa acta loquuntur. Qua de cauſſa ad quaefitionem

III. AN IVRISDICTIONO SIT FVNDATA?

progredior, eamque extra omnem dubitationis aleam poſitam eſſe exiſtimo. Cum enim venditorem ex contractu actione perſonali agere forumque rei ſequi oportuerit, conſequens eſt, vt emtorem apud alium, quam domicilii iudicem, actione pulſare non potuerit. Quoniam vero legitimatio partium fit de ſubſtantia iudicii, indeque quaeri ſolet

IV. AN RITE FACTA SIT?

indagandum videtur, num procuratoria recte ſe
D habeant

habeant, aut, si desint, formaque a lege præscripta neglecta fuerit, legitimatio, cum ratihabitione retro actorum, adhuc iniungenda sit defensoribus. Sed hac opera ideo superfedere possum, quia ipsi litigantes, cum aduocatis, in quolibet termino præsentés fuerunt, lege prouinciali autem cautum non est, vt partes eo casu procuratores constituere teneantur. Reliquæ exceptiones dilatoriæ cessant, quia reus pure litem contestatus fuit. Quare ad id oculos flecti oportet,

V. AN ACTIO PROBATA SIT?

Petiit nimirum actor a reo pretium quindecim aureorum pro equo vendito et tradito. Reus venditionem et traditionem equi confessus fuit, et saltem negauit, eos conuenisse de pretio quindecim aureorum, cum saltem duodecim promiserit. Cuius probatio itaque actori a iudice iniuncta fuit. Quam etiam per tres testes et documenta suscepit, et cum formalia vbique rite obseruauerit, in id inquirendum est, quid testes deposuerint? Adfirmarunt vero testis 1. et 2. ad art. 5. fol. 75. se audiuisse ex ore rei, quod consenserit in pretium quindecim aureorum, licet ab initio saltem duodecim soluere voluerit. Idemque ipsi testes reprobatoriales 1. et 2. ad art. 2. et 3. fol. 84. confessi sunt. Vt itaque certissimum sit, actorem plene probasse fundamentum actionis a reo negatum. Licet testis probatorialis I. adserat ad art. 5. se non satis percepisse, an de pretio quindecim, aut duodecim aureorum conuenerint, cum summæ vtriusque mentionem fieri audiuerit, et præterea reus docu-

documentum ab auctore sub A. productum, per quod probare voluit, reum in scriptis petiisse quatuordecim dierum inducias ad soluendum debitum quindecim aureorum, iurato diffessus fuerit; tamen inde nihil plane decedit probationi actoris, quia depositio testis primi effatis reliquorum testimonium non contrariatur, et diffessio documenti sub A. saltem facit, ut per illud nihil probatum sit. Hinc inuestigandum erit

VI. AN ACTIO REPROBANDO ELISA SIT?
 Cum reus negauerit, pretium fuisse quindecim aureorum, seque tantum duodecim aureos pro equo vendito dare promississe, huius asserti probationem in se suscepit eoque sine duos testes produxit. Sed, cum vterque testis ad art. 2. et 3. fol. 84. adfirmauerit, consensisse contrahentes in pretium quindecim aureorum consequitur, ut actionem ab auctore probatam contraria probatione non eliserit. Igitur perpendendum est, an exceptiones ad litem perimendam oppositas probauerit? Quod ad primam, scilicet plaris petitionis, attinet, ea per se corruit, postquam fundamentum actionis probatum fuit. Alteram vero actor per probationem replicæ elidere annisus fuit, eaque de causa 1) litteras rei sub B. produxit, in quibus falsus est, sibi placere equum venditum; 2) negauit illum esse pituitosum, et, si etiam tali vitio laboret, tamen pretium esse iustum, ideoque rogauit iudicem, ut fieri iubeat, inspectionem equi per duos in arte peritos. Documentum sub B. quidem recognouit reus, sed reposuit, se tempore scriptarum litterarum

nondum sciuisse vitium equi. Quod etiam omnino vero simile, quia creci nequit, emtori placuisse equum vitiosum. Interea, cum aliqua inde suspicio aduersus reum nascatur, iureiurando purgatorio opus erit, ad illam elidendam. Tamen si vero testes a reo produci ad art. 4. et 5. equum pituitosum esse, adfirmare non potuerint, et ad Int. 1. et 2. pretium pro iusto habuerint, si etiam pituita labore, attestatumque fabri ferrarii Vulcani sub ☉. iniuratum sit; tamen fundamentum exceptionis plene probatum esse inde consequitur, quia mangones, Petrus et Paulus, equum pituita laborare vitiumque vetus esse adseruerunt, nec actor quicquam contra eorum fidem et peritiam adferre potuit, quam potius eo ipso probavit, dum a iudice petiit, vt inspectionem equi per duos in arte peritos fieri iubeat, horumque electionem arbitrio iudicis permisit. Et cum peritiam artis profiteatur Vulcanus, eius attestatum, licet iniuratum. eo minus vi probandi deficiit, quod testimonio mangonum confirmetur. Quae de causa reo redhibitionem equi concedendam esse existimo, cum pituita inter illa vitia referatur, ob qua illa fieri potest. Denique in id inquirendum erit, quid

VII. DE IMPENSIS SENTIENDVM SIT?

Sed has ideo compensandas esse arbitror, quia
 1) actor probauit fundamentum actionis a reo negatum; 2) ipsi testes reprobatoriales pretium non iniquum esse crediderunt, licet equus mucosus sit; 3) ex litteris rei, quibus sibi placere equum venditum

venditum confessus fuit, aliqua suspicio nascitur, quod vitium equi sciuerit, a qua se iureiurando purgare tenetur.

Quamuis itaque 1) testes ab vtraque parte producti asserant, reum pro equo vendito quindecim aureos soluere promississe, sicque actor fundamentum actionis plene probauerit; Deinde 2) exceptio equi pituita laborantis per confessionem rei, quod ipsi placeat equus, elisa videatur; maxime cum 3) tale vitium non plane impediatur usum equi, ipsique 4) testes reprobatoriales ad Int. I. art. 4. et. 5. deposuerint, non iniquum videri pretium, si etiam tali vitio laboret, rationemque addiderint Int. 2. quod satis robustus sit, ad perferendos labores agrestes; Præterea 5) mangones, Petrus et Paulus, non fuerint iurisiurandi vinculo constricti, ideoque videri possit, eorum testimonio non maiorem fidem habendam, esse quam attestato iniurato fabri ferrarii Vulcani, sicque reum non satis probasse fundamentum exceptionis suæ, indeque eum condemnandum esse ad soluendum pretium conventum, cum usuris et impensis; Denique 6) pituita non vbique locorum inter illa vitia refertur, ob quæ venditio equi rescindi possit, eaque de causa reum a contractu resilire non posse, si etiam equum pituitosum esse probatum fuerit;

Verum enim vero cum 1) ipse actor rogauerit iudicem, ut per duos in arte peritos inspectionem equi fieri iubeat, hic autem elegerit mangones, Petrum et Paulum, contra quorum peritiam et fidem actor nihil reposuit, nec postulauit, ut

D 3 ante

ante inspectionem iurisiurandi vinculo constringantur, aut, ea iam facta, relationem iureiurando confirment, sicque eo ipso illorum fidem probaverit; Deinde 2) fabri ferrarii Vulcani attestato ideo omnis vis probandi detrahi nequeat, quia cum effatis mangonum conspirat, sicque trium peritorum in arte testimonium, licet iureiurando roboratum non sit, omnino probationem plenam efficere debeat, maxime, cum actor nec Vulcani peritiam in dubium vocauerit, nec vitium equi prorsus negauerit; Et licet 3) reus in codicillis ad actorem scriptis sibi placere equum adferuerit, tamen inde concludi non possit, quod eo tempore iam sciuerit vitium equi, quin potius plane non sit opinabile, placuisse illi equum tali vitio laborantem, imprimis cum 4) mangones illud vetus esse perhibuerint, adeoque pro reo capienda sit coniectura, quod vitium iam adfuerit tempore initi contractus illudque non ignorauerit actor; Præterea 5) pituita omnino inter illa vitia referenda sit, quæ suffi-
ciunt, ad equum venditum redhibendum; eaque de causa 6) reo omnino redhibitio equi permitti debeat, modo iuret, sibi tempore exaratae epistolæ vitium equi ignotum fuisse. Ceterum 7) impensa ideo compensanda sunt, quod non solum actor probabilitatem aliquam pro se habeat, sed etiam iureiurando necessario lis decidenda sit. Quibus omnibus non obstant dubia supra prolata. Nam 1) nihil actori proficit, quod fundamentum actionis probauerit, postquam illud per exceptionem a reo probatam elisum fuit; 2) confessio rei in lic-
teris

teris facta saltem suspicionem contra eum excitat, iureiurando remouendam; Et licet forte 3) pituita vsum equi non plane impediatur, tamen sufficit, quod ob tale vitium redhibitio fieri queat; indeque 4) iudicium testium reprobatorialium, quod pretium non iniquum videatur, si etiam equus tali vitio laboret, redhibitionem impedire nequit; Nec 5) fidem trium peritorum in arte perimit, quod haud sint iurati, cum actor duorum mangonum fidem probauerit et vitium equi inficiari non potuerit, imo, si etiam aliquid deesset probationi, nihilominus tamen iuriurando suppletorio locus esse deberet, quod vero iam virtualiter purgatorio a reo praestando continetur; Denique 6) extra Saxoniam vbique fere locorum inter vitia, quae redhibitionem pariunt, pituita refertur. Qua de causa sententiam ita concipiendam esse existimo:

Auf Klage, Antwort, gefürten Beweiß und Gegenbeweiß, auch erfolgte Sätze in Sachen Titii Klägers, Producentens und Reproducentens an einem, Meuii Bekl. Productens und Reproducentens an andern Teil, erkennen — — nach fleißiger Verlesß und Erwegung der Acten, vor Recht:

Würde Bekl. sich vermittelst Eydes reinigen, und daß ihm zu der Zeit, als er den von Klägern sub A. producirten Brief, an denselben abgeschicket und darin gemeldet, daß ihm das verkaufte Pferd gefiele, noch nicht gewußt, daß es mit dem Rotz behaftet sey, sondern solches erst nachhero entdeckt habe,

Schweren, so wäre Kl. solanes Pferd hinwieder zurück zu nemen schuldig. Die auf diesen Proceß verwandte Vnkosten aber werden, aus dazu bewegenden Vrsachen, gegen einander verglichen und aufgehoben. V. R. W.

§. XXXV.

Sed si remedium suspensiuum contra sententiam definitiuam interpositum fuit (§. IX.), eo ordine concipienda est relatio, vt 1) præmittatur status causæ, (§. XXV.) 2) eruatur genus actionis (c. §. XXV.); 3) ostendatur, quid hæctenus in causâ pronunciatum sit, ipsaque sententia adiiciatur, contra quam pars vtraque, vel alterutra remedio suspensiuo vïa est; 4) Ostendatur, an remedium sit admissibile (§. IX. 2.) et 5) formalia recte se habeant (§. IX. 1.); 6) an tota sententia, aut saltem quædam eius pars a viribus rei iudicatæ suspensa sit (§. IX.)? 7) exponantur grauamina, et quoad singula indicetur, quæ pro grauato faciunt, quæque contra eum militant (§. IX. X.); 8) præmissis rationibus dubitandi, adferantur argumenta, quibus mouetur referens ad sententiam confirmandam, vel reformandam; Eodem ordine procedatur, si 9) quoad quædam grauamina confirmari, quoad reliqua vero reformari debeat; Nisi saltem 10) declaratio videatur necessaria, quippe quo casu rationibus decidendi causæ adiiciendæ sunt, quæ illam requirunt, veluti vt fideiussor quidem ad solvendum condemnetur, sed creditor ei iura sua aduersus reum principalem cedere teneatur; 11) dicatur de impensis, an compensandæ sint, nec ne (§. X.); Denique 12) subiiciatur formula sententiæ.

§. XXXVI.

In causis executiuis et cambialibus rarius in scriptis fieri solet relatio. Et si etiam exigatur, nullis ambagibus opus erit, sed sufficit, si referens illam eo ordine libello complectatur, quem in orali §. VII. requisitui.

§. XXXVII.

§. XXXVII.

Quando acta concursus in scriptis referenda sunt, 1) exponi debent causæ, quæ mouerunt iudicem, ad aperiendum processum; 2) examinandum est, an ubique forma, a lege præscripta, obseruata sit? Quod si enim circa eam aliquid deficiat, veluti si creditores ignoti edicto nondum sint vocati, ad hunc solum punctum dirigenda erit relatio. E contra, si nihil supplendum sit, indagetur; 3) quid quoad impensas, totum concursum concernentes, pronunciarum debeat? (*Manud. ad Proc. iudic. p. 575.*) 4) an adsint, qui vel inter creditores non pertinent (*l. c. p. 565.*) vel ius separationis pro se adlegant, ubi, præmissis rationibus dubitandi, sequuntur rationes decidendi, cum voto. Deinde 5) quoad singulos creditores proponi debet, an a) eorum legitimatio rite facta sit? b) quæ sint illorum credita, quæque iis iura et prærogatiuæ competant? c) an vsuræ peti queant, et, si debeantur, an quinquages, an vero semisses adiudicandæ? d) Quot annorum vsuræ in eadem cum sorte classè locandæ sint? e) quas exceptiones contradictor, vel reliqui creditores opposuerint? f) quæ dubia intuitu prioritatis mota fuerint? et g) ad quam classè singuli pertineant et quo ordine locandi sint. Id quod commode secundum seriem classium generalium ita fieri potest, vt numeris inuicem distinguantur, et ubique folia numeriue actorum vel voluminum adlegentur.

§. XXXVIII.

In causis rationum redditionem concernentibus is ordo seruari potest, vt indicetur 1) quales sint rationes et quot annorum; 2) proponantur illi articuli, qui pro iustificatis habendi; vel adhuc in rationes referendi sunt; 3) enarrentur illa capita, quæ interlocutionem requirunt, adiectis quoad singulos articulos et capita rationibus dubitandi et decidendi, cum formula sententiæ (§. XII. XIII.).

D 5

§. XXXIX.

§. XXXIX.

In caussis criminalibus, si processus est inquisitorius (C. I. §. XVII.), ita procedi debet, vt præmittatur status caussæ, sicque ostendatur, 1) quodnam sit delictum, quidque iudicem mouerit, ad inquirendum, et quæ hætenus in caussa acta sint; 2) an forte circa competentiam iudicis vel constitutionem iudicii criminalis aliquid monendum sit? 3) peruestigetur corpus delicti (c. §. XVII. 2.); 4) perpendatur, an forma processus vbique rite obseruata fuerit, an vero aliquid suppleri debeat, veluti si testes non iurato deposuerint, aut confrontatio neglecta sit, et tamen necessaria videatur (c. §. XVII. 5.); 5) proponatur, quæ reus confessus quæque inficiatus fuerit, et an 6) quoad negata conuictus sit, nec ne? 7) adferantur, quæ pro reo et contra eundem militant (c. §. XVII. 6.); Et, cum 8) vel absoluendus, vel condemnandus, vel etiam medium eruendi veritatem necessarium sit, referentis 9) erit, vt rationes adducat, quæ aduersantur sententiæ, quam ferendam esse existimat; deinde 10) rationes, quas ad illam fulciendam facere arbitratur, cum ipsa formula sententiæ, adiiciat, atque concinna breuitati et perspicuitati studeat, tædiolosam vero et otiosam prolixitatem fugiat. Quod si processus fuerit accusatorius, eodem fere ordine procedendum est, qui in caussis ciuilibus seruatur (§. XVIII.).

§. XL.

Denique, cum in multis iudiciis receptum sit, vt correferens constituatur, facile intelligitur, huius esse, vt pari cum referente industria et patientia acta perlegat, et quando relatio est oralis, moneat, si in referendo circa factum aliquid omissum esse, vel illud, quoad certas circumstantias, aliter se habere credat. E contra si nihil monendum sit, noua relatione opus non erit, nisi mos iudiciorum aliud ferat, sed sufficit, si correferens binis verbis, vel per vocem *placet* consensum suum declararet (*Recess. Imp. d. a. c. l. o. c. l. i. v. §. 148.*). Si vero correlatio in scriptis conficienda est, omnia illa obseruanda sunt, quæ in elaboranda relatione

tione requisuimus. Absoluta denique relatione et correlatione, vota maiora concludunt.

CAPVT IV.
DE
DECRETIS CONCIPIENDIS.

§. I.

Quod iudex ad vnius preces iussit vetuitue, decreti nomine venire solet, *eine Resolution, Verordnung*. Preces vero vel ore, vel in scriptis fiunt. Priore casu decretum in protocollum refertur, posteriore libello supplici inscribitur.

§. II.

Talia decreta simplicia, quia, caussa non plene cognita, nec altera parte audita emittuntur, in rem iudicam haud transeunt, sed, si iustæ adferantur caussæ, contrario imperio tolli possunt.

§. III.

Nulla tamen relatione opus est, si a solo iudicis arbitrio dependet, an precibus locum dare velit, nec ne. Sed, si decretum secundum vota maiora concipiendum est, vel ordo in referendo receptus seruetur, vel, quod frequentius esse solet, prædidi permittitur, cui ex collegis libellum tradere velit, ad relationem faciendam. Nisi caussa principalis iam in iudicium deducta sit, Tunc enim in plerisque iudiciis receptum est, vt singulæ caussæ suos habeant referentes, qui, cum sciant feriem processus totiusque caussæ merita, facilius et rectius, quam reliqui collegæ, arbitrari possunt, an concedendum, an autem denegandum sit id, quod petitur.

§. IV.

Quoniam vero petenti incumbit, vt caussas et argumenta perspicue exponat, quibus iudicem moueri posse existimat, ad dandum decretum precibus consentaneum, non difficilis erit relatio. Nam, cum referenti cognitum perspectumque esse debeat, quid legibus sancitum sit, 1) casum, seu factum; 2) argumenta in libello supplici adlata proponere et 3) rationes, quare peti-

petitum vel admittendum, vel reiiciendum arbitretur, proferre tenetur.

§. V.

Quod si igitur iurisdictionem in hac causa vel plane non, vel nondumfundatam esse, vel etiam preces manifesto legibus repugnare animaduertat, veluti si quis arrestum aut sequestrum petierit, et tamen iustas causas non probauerit, decretum, quod vocant, reiectorium dari debet. Quod etiam quandoque sub conditione, nisi iustitiam precam demonstrat, fieri potest. Veluti in prouocatione ex lege diffamari, non demonstrata diffamatione, quippe quo casu decernitur, *dass Provocantens Suchen, angebrachter massen, nicht stat hat; Würde aber derselbe die angegebene Diffamation gebührend bescheinigen, ergethet der gebetenen Ladung halber an den Provocaten ferner was Recht ist.*

§. VI.

Quando tale quid rogatur, quod pro re nata concedi non debet, nisi causa cognita et audita altera parte, veluti mandatum cum clausula, vel sine clausula, preces vel statim reiiciuntur, vel terminus audientie præfigitur, vel etiam reus iubetur, vt intra certum spatium respondeat libello, ipsi hoc sine transmissio. Imo si etiam supplicans obtinuerit mandatum, veluti de soluendo, vel non amplius turbando, reus vero deinde debitum, aut turbationem neget, vel sibi non deesse exceptiones ad litem perimendam vrgeat, mandatum tolli, et vel terminus audientie præfigi, vel reo responsio iniungi debet.

§. VII.

Denique preces quandoque ita comparatæ sunt, vt nullo decreto opus sit, veluti si quis citationem iam emissam petat. Quo casu saltem inscribitur libello: *ad Acta*, vel etiam, sine inscriptione, ad Acta ponitur. Interdum etiam libellus per decretum plane ab actis reiicitur, veluti si quis, post conclusionem in causa, novam positionem obtulerit. Nisi referens, ex iustis causis, conclusionem rescindendam aduersaque parti responsionem imponendam esse existimet.

No 1837 a

25

Farbkarte #13

B.I.G.

29
CAROLI GOTTLIEB KNORRII
ICTI
POTENTISSIMO PRUSSIAE REGI A
CONSILII INTIMIS, REGIAE FRIDERICIANAE
DIRECTORIS ET FACULTATIS IURIDICAE
ORDINARI

ELEMENTA ARTIS RELATORIAE

IN VSVM
A V D I T O R V M
E V V L G A T A.

HALAE SALICAE
TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERII
MDCCLII

11. 4. 06.

Ko 18372

Inches
Centimetres

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black